

Σύγκρουση τρένων στα Τέμπη: ένα «δυστύχημα»;

Λίγους μόλις μήνες μετά τη μετωπική σύγκρουση των τρένων στα Τέμπη και το θάνατο 57 συνανθρώπων μας, τα κυρίαρχα μέσα ενημέρωσης έχουν λησμονήσει το γεγονός σα να επρόκειτο για άλλο ένα θλιβερό περιστατικό από τα πολλά που ερχόμαστε αντιμέτωποι συχνά-πυκνά. Μπορούμε να διακρίνουμε δύο παράγοντες οι οποίοι λειτούργησαν καταλυτικά για αυτή τη λήθη: α) την επιτυχία (από τα φιλοκυβερνητικά μέσα) του παιχνιδιού απόδοσης ευθυνών και β) την αποπολιτικοποίηση του συμβάντος.

Το παιχνίδι απόδοσης ευθυνών

Η πιο συνηθισμένη στρατηγική απόκρουσης ευθυνών είναι η διάχυσή τους. Σε πλήρη κυβερνητική γραμμή, τα κυρίαρχα ΜΜΕ τις πρώτες μέρες που ακολούθησαν τη θανατηφόρα σύγκρουση υπέδειξαν τον σταθμάρχη βάρδιας ως τον αποκλειστικό υπεύθυνο. Εξαιτίας όμως των συνεχών αποκαλύψεων των εργαζομένων για τις χρόνιες ελλείψεις και αμέλειες στους σιδηροδρόμους, πραγματοποιήθηκε στροφή στην κυβερνητική επικοινωνιακή γραμμή τις επόμενες μέρες διαχέοντας τις ευθύνες σε όλες τις προηγούμενες κυβερνήσεις και στις διαχρονικές παθογένειες του κρατικού μηχανισμού, ονοματίζοντας κατά κύριο λόγο το πελατειακό κράτος.

Αρχικά, η επικοινωνιακή μανούβρα φάνηκε ως μια πλήρως αδιάβαστη και αποτυχημένη επικοινωνιακή στρατηγική. Ωστόσο, εξετάζοντας τις εξελίξεις *ex ante*, μπορούμε να πούμε ότι οι επικοινωνιακές αυτές μεταβολές ίσως και να λειτούργησαν υπέρ της κυβέρνησης. Η κυβέρνηση κατόρθωσε την κρίσιμη στιγμή να μετατοπίσει τα αρνητικά συναισθήματα του κόσμου στον «αποδιοπομπαίο τράγο»-σταθμάρχη και μετέπειτα μόλις αποδομήθηκε αυτό το αφήγημα, γέμισε τον κάδρο των ευθυνών με πολυποίκιλους παράγοντες, μετατρέποντας έτσι την εντόπιση των αιτιών και των υπευθύνων σε ένα κυνήγι μαγισσών. Χαρακτηριστικό είναι το αποτέλεσμα των ερευνών του [Eteron](#) στις ηλικίες 17-34, στην οποία εντοπίζουν πέντε κύριους υπεύθυνους, τρεις εκ των οποίων προβάλλονταν συστηματικά από τα κυρίαρχα ΜΜΕ: 1) η κυβέρνηση, 2) όλες οι προηγούμενες κυβερνήσεις, 3) η λειτουργία του Δημοσίου, 4) οι ιδιωτικοποιήσεις, 5) ο σταθμάρχης.

Η αποπολιτικοποίηση

Η αποπολιτικοποίηση των πάσης φύσεως κοινωνικών κρίσεων αποτελεί στρατηγικό εργαλείο του νεοφιλελευθερισμού. Η πραγμάτωσή της επιτυγχάνεται με την ατομοκεντρικότητα και την εξατομικευμένη λύση των κοινωνικών προβλημάτων. Η φτώχεια ως αποτέλεσμα της ατομικής

αποτυχίας ή και της μη επαρκούς προσπάθειας, το «you work, you eat», όπως δήλωσε πολύ πρόσφατα σε γνωστή πλατφόρμα κοινωνικής δικτύωσης ο Γιάννης Αντετοκούνμπο, η ατομική ευθύνη ως μέτρο αντιμετώπισης του κορονοϊού, οι διακινητές στην Πύλο, ο σταθμάρχης στα Τέμπη. Στη περίπτωση των Τεμπών παρατηρείται το εξής φαινόμενο: ενώ τα κυρίαρχα ΜΜΕ μετατόπισαν σχετικά γρήγορα το αποκλειστικό βάρος της ευθύνης από τον σταθμάρχη, δεν έπαψε ποτέ να αποτελεί το πρόσωπο κλειδί στην υπόθεση. Ακόμα και όταν ενσωματώθηκε το επιχείρημα των διαχρονικών ευθυνών του κράτους στο αφήγημα, οι κρατικές αυτές ευθύνες αναφέρονταν στο ρουσφέτι το οποίο παρέπεμπε άμεσα στον σταθμάρχη, καθώς εικάζεται ότι βρέθηκε σε αυτή τη θέση μέσω μιας πελατειακής λογικής. Είναι σημαντικό να σημειώσουμε σε αυτό το σημείο, πως η συστηματική αναφορά στο κράτος ως φορέα παθογενειών αποσκοπούσε και στη δαιμονοποίησή του. Η έννοια του κράτους πλαισιώθηκε όχι μόνο ως δημιουργός κρίσεων αλλά και ως ένα συνεχές πρόβλημα. Ένα παράδειγμα ρητής αποστροφής προς τους κρατικούς οργανισμούς αποτελεί το άρθρο του κ. Μανδραβέλη στη [Καθημερινή](#), δύο μέρες μετά τα Τέμπη, όπου βάλει κατά των διαδηλωτών που διαμαρτύρονταν μπροστά από τα γραφεία της Hellenic Train, (και όχι ίσως μπροστά από τον ΟΣΕ;) προκειμένου να υπερασπιστεί το ιδιωτικό κεφάλαιο.

Περί δυστυχήματος

Στις ΗΠΑ, με αφορμή τα μεγάλα και διαρκώς αυξανόμενα ποσοστά τροχαίων αυτοκινητιστικών συγκρούσεων, έχουν αναδειχθεί διάφορες πρωτοβουλίες από [ακτιβιστές της ασφαλούς κυκλοφορίας](#), οι οποίες ζητούν από την Πολιτεία και τα ΜΜΕ να μην αναφέρουν τα τροχαία ως δυστυχήματα αλλά να χρησιμοποιούν τον περιγραφικό όρο «σύγκρουση».

Ο Π.Ο.Υ είχε εκδώσει [οδηγίες](#) προς τους δημοσιογράφους για την ορθή κάλυψη των τροχαίων συγκρούσεων. Στις οδηγίες συμπεριλαμβάνονται η πλήρης εξέταση των αιτιών που οδήγησαν στη σύγκρουση αλλά και οι συστηματικές έρευνες προηγούμενων τροχαίων. Ο σκοπός είναι αφενός η σωστή πληροφόρηση του κόσμου για τα τροχαία και αφετέρου η αποφυγή του παραπλανητικού όρου «δυστύχημα», ο οποίος παραπέμπει σε κάτι τυχαίο και καθιστά έτσι τον κόσμο πολιτικά αδρανή, καθώς ένα τέτοιου είδους πρόβλημα δεν μπορεί αντιμετωπιστεί από ανθρώπινες πρωτοβουλίες.

Το [Associated Press](#) είχε συμβουλέψει τους συντάκτες του: «όταν υφίσταται αμέλεια, αποφύγετε τον όρο “δυστύχημα”, ο οποίος μπορεί να ερμηνευθεί ως αθωωτικός για τον υπεύθυνο». Είναι γεγονός πως στη περίπτωση των Τεμπών υπήρξε παντελής έλλειψη ενημέρωσης για την κατάσταση των σιδηροδρόμων παρά τις συνεχείς προειδοποιήσεις και ο όρος «δυστύχημα» επικράτησε ως ένας αξιολογικά ουδέτερος και αντικειμενικός όρος για την περιγραφή της θανατηφόρας σύγκρουσης. Αντίθετα, με ένα γρήγορο google search παρατηρούμε ότι τα διεθνή μέσα ενημέρωσης αναφέρονται στα Τέμπη με τη φράση «train crash».

Ο όρος «δυστύχημα» στη περίπτωση των Τεμπών αξιοποιήθηκε και συνειδητά και αβίαστα. Η εργαλειοποίησή του έγινε στις περιπτώσεις εκείνες όπου υπήρξε σύγκριση της σύγκρουσης με άλλα παρόμοια διεθνή περιστατικά (στο πλαίσιο: «και αλλού τυχαίνει να συμβαίνουν αιματηρές

σιδηροδρομικές συγκρούσεις») αλλά και στα ρεπορτάζ που έκαναν λόγο για «καταραμένες κοιλάδες». Η αυθόρμητη επίκλησή του μπορούμε να πούμε ότι παρατηρήθηκε στα ρεπορτάζ όπου τόνιζαν τις αμέλειες και τις παραλείψεις στους σιδηροδρόμους, εκεί δηλαδή που δεν υπήρξε η στόχευση αναπλαισίωσης.

Ωστόσο, ακόμα και αυτή η αυθόρμητη επικράτηση του όρου στον δημοσιογραφικό λόγο και η συνεχής αναπαραγωγή του είχε ως αποτέλεσμα να εδραιώσει στις κοινωνικές συνειδήσεις μια απαθή στάση επί του ζητήματος, εξαιτίας της φύσης του όρου, με συνέπεια το συμβάν να αποπολιτικοποιείται και κατ' επέκταση να κανονικοποιείται. Η σημασία της ορολογίας γίνεται κατανοητή αν αντικαταστήσουμε τους όρους: π.χ, αν στη θέση του όρου «δυστύχημα» βάλουμε τον όρο «έγκλημα» ή τον όρο «σύγκρουση». Εικάζουμε ότι πιθανόν οι αντιδράσεις θα ήταν διαφορετικές όπως και ο τρόπος αντιμετώπισης του προβλήματος.

Τα ελληνικά ΜΜΕ

Η ελευθεροτυπία στη χώρα κατατάσσεται στη θέση 107 παγκοσμίως σύμφωνα με τους Δημοσιογράφους χωρίς Σύνορα. Οι αιτίες είναι λίγο πολύ γνωστές και τα αποτελέσματα του γεγονότος αυτού εμφανίζονται συνεχώς μπροστά μας. Στη περίπτωση των Τεμπών η θέση 107 επαληθεύεται με τρεις τρόπους.

Πρώτον, από την παράλειψη των κυρίων μέσων να αναδείξουν τις συστηματικές προειδοποιήσεις των εργαζομένων καθώς και την εν γένει λοιδορία των μίντια έναντι των διαδηλωτών και των αιτημάτων τους. Αποτελεί πάγια στρατηγική των κυρίων ΜΜΕ να αντιμετωπίζουν τους διαδηλωτές και τους απεργούς ως συντεχνίες, τα αιτήματά τους να αποσιωπώνται και οι κινητοποιήσεις τους να χαρακτηρίζονται για την ταλαιπωρία που προκαλούν στους πολίτες από την κυκλοφοριακή συμφόρηση.

Δεύτερον, από την κάλυψη της σύγκρουσης με τέτοιο τρόπο ώστε η κυβέρνηση να βγει αλώβητη, χρησιμοποιώντας τις δύο τεχνικές που ανέλυσα παραπάνω σε συνδυασμό με την επικέντρωση της προσοχής στα αντανakλαστικά του «επιτελικού κράτους». Για τα κυρίαρχα μίντια, η κυβέρνηση έπρεπε να κριθεί για την αποτελεσματικότητα του κρατικού μηχανισμού και όχι για τις αιτίες που οδήγησαν στη θανατηφόρα σύγκρουση.

Τρίτον, από την εσκεμμένη αποσιώπηση των διαμαρτυριών των οικογενειών των θυμάτων στις Σέρρες, των μηνυτήριων αναφορών τους καθώς και των αδιόρθωτων προβλημάτων που συνεχίζουν να μαστίζουν το σιδηροδρομικό δίκτυο.

Ωστόσο, πέρα από τις μαύρες κηλίδες της ελληνικής δημοσιογραφίας, αναδείχθηκαν σχετικά πρόσφατα μικρές ερευνητικές δημοσιογραφικές ομάδες, οι οποίες επιτελούν σοβαρό και επαγγελματικό έργο αποκαλύπτοντας για παράδειγμα το σκάνδαλο των υποκλοπών, τις απαράδεκτες πράξεις των συνοριοφυλάκων στον Έβρο και τα πραγματικά γεγονότα στην Πύλο. Πραγματοποιούν έρευνες στα σκοτεινά σημεία της ελληνικής πραγματικότητας, εκεί όπου δραστηριοποιούνται οι

ιδιοκτήτες των κυρίαρχων μέσων και ο σκληρός πυρήνας του κρατικού μηχανισμού (ελληνική αστυνομία, στρατός, λιμενικό κλπ). Αποτελούν το δημοσιογραφικό μέλλον που χρειαζόμαστε και πρέπει στηρίξουμε. Για μια δημοσιογραφία που θα ελέγχει την εξουσία και θα αποτελεί τη φωνή του λαού, και όχι το ανάποδο.

Ο Σέρτζιο-Αλέξανδρος Χασάνι είναι απόφοιτος του τμήματος Επικοινωνίας και ΜΜΕ στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και μεταπτυχιακός φοιτητής στο τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Νεότερης Ιστορίας στο Πάντειο Πανεπιστήμιο.